

جلوه‌های کمال‌طلبی در شعر عطار (حقیقت، زیبایی و خیر)

دکتر زهرا محمدخانی

انتشارات اریش

۱۳۹۸

عنوان و نام پدیدآور: کمال طلبی در شعر عطار (حقیقت، زیبایی و خیر) / زهرا محمدخانی؛ ویراستار زهرا تقی‌زاده.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات اریش، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۲۵۰ ص ۱۷×۲۴ س.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۱۲-۰۳-۳ ۵۰۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: عطار، محمدبن ابراهیم، ۴۵۳۷ - ۴۶۲۷ ق -- نقد و تفسیر

موضوع: Criticism and interpretation -- Attar, Farid al-Din, d. ca. 1230

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۶ ق. -- تاریخ و نقد

موضوع: History -- 12th century -- Persian poetry and criticism

موضوع: شعر فارسی -- جنبه‌های روان‌شناسی

موضوع: Psychological aspects Persian poetry

موضوع: انسان‌گرایی در ادبیات

موضوع: Humanism in literature

موضوع: روان‌شناسی در ادبیات

موضوع: Psychology in literature

رده بندی کنگره: PIR ۵۰۵۵

رده بندی دیویی: ۲۳/۸۱۱

شماره کتابشناسی ملی: ۵۷۰۰۹۸۱

جلوه‌های کمال طلبی در شعر عطار

نویسنده: دکتر زهرا محمدخانی

ویراستار اولیه: حبیبه میرزایی آقام

ویراستار نهایی: زهرا تقی‌زاده

طرح جلد: بابک زیانفهم

صفحه‌آرا: امید مقدس

ناشر: انتشارات اریش

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: آذین

چاپ نخست: ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۱۲-۰۳-۳

بها ۴۸۰۰۰ تومان

info@arishpub.ir

www.arishpub.ir

ایمیل نویسنده جهت ارتباط: zahramohammadkhani17@yahoo.com

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۱	فصل اول: کلیات
۱۳	روانشناسی انسان گرا
۱۴	شرح مختصری از زندگی آبراهام مزلو
۱۵	مزلو و روانشناسی انسان گرا
۱۷	سلسله مراتب نیاز
۱۸	نیازهای فیزیولوژیک
۱۸	نیازهای ایمنی
۱۹	نیازهای عشق و تعلق
۲۰	نیاز به احترام
۲۰	نیاز به خردشکافی
۲۱	اهداف مشترک عطار و مزلو
۲۵	فصل دوم: حقیقت جویی
۲۵	حقیقت و واقعیت
۲۶	فلسفه و حقیقت
۲۸	عرفان و حقیقت
۲۹	حقیقت جویی در اندیشه عطار
۳۶	حقیقت فردی
۴۲	حقیقت جمعی
۴۹	حقیقت دینی
۵۴	حقیقت غیر دینی
۵۵	عقل مذموم
۶۰	عقل مدح
۶۳	حقیقت خاکی
۶۷	حقیقت افلاکی
۷۳	موانع حقیقت جویی در اندیشه عطار
۷۴	حواس پنجگانه
۷۴	جهات شش گانه
۷۴	هواهای نفسانی (تعلقات دنیوی)
۷۶	وجوه اشتراک در انگیزه حقیقت جویی عطار و مزلو

۷۷	فصل سوم: خیرخواهی
۷۸	اخلاق
۸۰	فلسفه اخلاق
۸۰	مفهوم خیرخواهی
۸۱	خیرخواهی از دیدگاه قرآن و اسلام
۸۳	خیر در روانشناسی
۸۵	ادبیات، ابزار بیان مفاهیم اخلاقی
۸۷	خیرخواهی در عطار
۸۸	پیامدهای قبول خیرخواهی
۸۹	تواضع و فروتنی
۹۳	مدارا و بخشش خسی
۹۶	ثبات قدم و تقاضا
۹۹	اغتنام فرصت
۱۰۲	ارشاد حاکمان
۱۰۶	حمایت از حیوانات
۱۰۹	قناعت
۱۱۳	عزت نفس
۱۱۶	خاموشی و سکوت
۱۱۷	موانع خیررسان
۱۱۸	حرص و آزمندی
۱۲۲	ریا
۱۲۵	دنیاپرستی
۱۳۰	خودخواهی و کبر
۱۳۶	غیبت
۱۳۷	تعصب
۱۳۹	حسد
۱۴۱	سستی و کاهلی
۱۴۹	فصل چهارم: زیباپرستی
۱۵۱	رابطه زیبایی و نظم
۱۵۲	رابطه زیبایی، عظمت و پاکی
۱۵۳	زیبایی و لذت
۱۵۴	زیبایی و روانشناسی
۱۵۵	زیبایی، عرفان و مکتب جمال

۱۶۰.....	فصل پنجم: بازتاب زیباپرستی در اندیشه عطار
۱۶۰.....	زیبایی هدف خلقت
۱۶۳.....	جمال انسانی
۱۶۵.....	زلف
۱۶۶.....	زیبایی زلف
۱۶۷.....	درازای و گسترده‌گی زلف
۱۶۷.....	سپاهی زلف
۱۶۷.....	حجاب روی
۱۶۸.....	خوش بویی
۱۶۹.....	آشناگی، بریشانی و پیچیدگی زلف
۱۷۱.....	میان زلف
۱۷۱.....	دل عشاق اسیر زلف یار
۱۷۲.....	زلف نماده و طریقت سلوک
۱۷۳.....	چین و خیم زلف
۱۷۳.....	چنگ زدن در زلف
۱۷۵.....	ایرو
۱۷۸.....	چشم
۱۸۰.....	غمزه چشم
۱۸۰.....	چشم مست
۱۸۱.....	مژه
۱۸۱.....	روی (رخ)
۱۸۲.....	لب
۱۸۳.....	خال (دانه)
۱۸۷.....	پیوند زیبایی و عشق
۱۸۹.....	عشق و داستان‌های عاشقانه
۲۰۱.....	نور و زیبایی
۲۰۴.....	وحدت وجود و تجلی زیبایی خداوند در مظاهر
۲۰۸.....	احترام به ادیان
۲۱۳.....	فصل ششم: کمال طلبی
۲۱۳.....	تعریف کمال
۲۱۴.....	فطرت کمال طلب انسان
۲۱۵.....	کمال انسانی از دیدگاه اسلام
۲۱۷.....	کمال انسانی از دیدگاه عرفان

۲۱۹	کمال انسانی از دیدگاه روانشناسی
۲۱۹	کمال طلبی در آثار عطار
۲۲۰	ویژگی افراد کمال طلب
۲۲۱	درک بهتر واقعیت و برقراری رابطه سهل تر با آن
۲۲۴	خودانگیختگی، سادگی، طبیعی بودن
۲۲۵	مسئله مداری
۲۲۷	کیفیت کناره گیری، نیاز به خلوت و تنهایی
۲۲۸	خودمختاری، استقلال فرهنگی، محیط، اراده و عوامل فعال
۲۲۹	استمرار تقدیر و تحسین
۲۳۱	تجربه عرفانی، تجربه اوج
۲۳۲	خبر سمدردی
۲۳۳	ساختار منش بر مگر
۲۳۵	شوخی طبع فلسفی و غیر خصمانه
۲۳۶	پذیرش خود، دیگران و طبیعت
۲۳۹	روابط میان افراد
۲۴۰	تمایز میان وسیله و هدف
۲۴۰	خلاقیت (آفرینندگی)
۲۴۱	مقاومت در برابر فرهنگ پذیری
۲۴۴	منابع

مقدمه

امروزه مطالعات میان‌رشته‌ای رواج بسیاری یافته است. دلیل رونق این گونه مطالعات، گسترش قلمرو علوم انسانی و تداخل و ارتباط مسائل هر شاخه این علوم با دیگر شاخه‌هاست. علوم انسانی در دیدگاه علمی بین‌المللی، یک بدنه عام و واحد تلقی می‌شود که رشته‌ها و شاخه‌های مختلف آن با یکدیگر در ارتباطند، چرا که همگی یک موضوع مشترک و یک محور را در حد به نام «انسان» دارند.

ادبیات یکی از مهم‌ترین شاخه‌های علوم انسانی است که در آن موضوعات و مباحث اجتماعی، دینی، فلسفی، سیاسی، فرهنگی و... در شکل‌ها، قالب‌های مختلف، از جمله شعر و ترانه و ضرب‌المثل و حکایه و استان، جلوه می‌کند. افزون بر این باید اشاره کرد که ادبیات فارسی از دیرباز، مجال برای بیان اندیشه‌ها و ایدئولوژی شاعران و نویسندگان بوده است و هر کدام از آنها در راستای تبلیغ و ترویج مشرب‌های فکری خویش، آثاری خلق کرده‌اند. بنابراین پژوهشگران ادبیات را گاه به عنوان «هنر» و گاه از جنبه زیبایی‌شناسی و گاه به عنوان یک نهاد اجتماعی بررسی می‌کنند. مثلاً به «آرپان» یا صورتی مخصوص از زبان بشری (زبان‌شناسی)، یا شکل خاصی از تفکر (فلسفه)، یا از نظر سبب تحول تاریخی، به عنوان تاریخ ادبیات، کاویده‌اند.

مطالعه در آثار ادبی افق‌های تازه‌ای پیش روی محققان ادبی گشود، تا به آشکار کردن نقشی فراتر از هنر و زبان، برای ادبیات بپردازند. یکی از مقوله‌های مورد مطالعه پژوهشگران بررسی شخصیت و ذهن انسان است. بنابراین آثار ادبی به عنوان دستاوردی درخشان از ذهن انسان مطالعه و بررسی می‌شود و بدین طریق پژوهشگر درمی‌یابد که یک اثر ادبی به عنوان یک فرآیند هنری، علاوه بر لذت روحی که به انسان می‌بخشد، چه تأثیرات دیگری بر روان آدمی دارد. از این روست که دانش روان‌شناسی، به عنوان رشته مهم مرتبط با ادبیات به شمار می‌رود.

پژوهش حاضر نوشتاری است که تمایلات عالی انسانی را در آثار منظوم عطار با تکیه بر نظریهٔ انسان‌شناسانهٔ ابراهام مزلو، بررسی و تحلیل کرده است. در این نوشتار کوشش شده تا پیوندهای میان این دو مبحث یافته شود. به همین دلیل مبحث روانشناسی انسان‌گرا، مورد توجه و مطالعه قرار گرفته و مباحث مطرح شده در آن، با شواهدی که از آثار مدّ نظر در دست نگارنده بوده، مقایسه و ارتباط‌های معناداری یافته شده است. نگارنده به دلیل علاقه به اندیشه و آثار عطار و پژوهش در زمینهٔ روانشناسی، به این خاطر که در این اثر و از این منظر پژوهشی صورت نگرفته، پنج اثر سترگ عطار؛ «منطق‌الطیر، الهی‌نامه، اسرارنامه، مصیبت‌نامه و دیوان اشعار» را برگزیده است تا پیوندهای میان این آثار و روانشناسی را بررسی کند. امید است که این پژوهش بتواند طرح بحثی باشد جهت مطالعات گسترده در ابعاد مختلف ادبیات غنّ فارسی.

زهرا محمدخانی

پس من ماه سال هزار و سیصد و نود و هفت خورشیدی